

ПРОФЕСОР ВЛАДИСЛАВ ШАФЕР

Проф. Владислав Шафер – учень професора Маріяна Раціборського народився 23 липня 1886 р. у Сосновці. Дитячі роки провів у Мельці і почав тут ходити до школи.

Родина Шаферів походила з німецьких осадників у Галичині, які швидко ополячилися і навіть були гарячими патріотами. Ян Шафер (1815-1885) – дід професора, був учасником листопадового повстання у 1830-1831 рр. проти царської Росії, за що його було засуджено до страти. Винесені з рідного дому патріотичні почуття були головним двигуном діяльності професора. Про це свідчать його слова, написані при кінці життя: "Через науку, розповсюдження освіти, а особливо ідеї охорони природи, я шукав шляхів утримання незалежності свого народу (Шафер, 1973). Своім учням проф. Шафер говорив: "Щоб любити справді свою Батьківщину, треба її добре пізнати". У класичній гімназії у Жешові В. Шафер знайшов дуже добрих учителів біології – Саломона Фрідберга (1873-1941), Яна Саванна і Юзефа Маховського. Шафер пише природничі статті в журналі "Політ орла". Після закінчення гімназії у 1905 р. Шафер продовжив навчання в університеті у Відні. Тут працював славний систематик і фізіолог рослин проф. Ріхард Ветштайн (1863-1931). У Відні Шафер написав першу наукову працю. У 1908 р. переїжджає у Львів. У серпні 1909 р. на 25-му з'їзді Галицького лісового товариства у Стрию В. Шафер пропонує провести докладну інвентаризацію на Галичині дерев і лісових територій, що заслуговують прийняття охорони. На наступному з'їзді цього Товариства у 1913 р. В. Шафер вимагає прийняття законів, які б забезпечували охорону найбільш цінних пам'яток природи Галичини і підкреслював, що якщо цього не станеться, то незабаром ми не зможемо "читати у відкритій книзі природи те, що в ній, впродовж вікового розвитку, записано". У 1910 р. Шафер захистив докторську дисертацію "Про геоботанічні стосунки в Медоборах на Галичині". Першою працею з охорони природи, яку він видрукував у 1912 р., була "Пеняцка пам'ятка". У Пенях від 1886 р. охоронявся прекрасний буковий ліс на краю Поділля. У наступному році Шафер написав дві праці з охорони природи: "Про деякі рідкісні рослини Галицької Низовини" і "Тиси у Княж-Дворі біля Коломиї – гідний охорони пам'ятник природи" ("Сильван", 31 том). Шафер закликає, щоб з лісу у Княж-Дворі зробити резерват. Разом з проф. Станіславом Соколовським опрацював проект утворення резервату у Горганах.

У 1910-1912 рр. Шафер проходить додатковий курс з лісівництва у Відні та Мюнхені, після якого дістає посаду професора ботаніки у Вищій лісовій школі у Львові. У 1913 р. Шафер написав габілітаційну роботу "Матеріали до знайомості євразійських модрин з особливим врахуванням модрини у Польщі".

Під час першої світової війни В. Шафер працював бактеріологом в австрійській армії.

У 1917 р., після смерті проф. Раціборського, В. Шафер стає завідувачем кафедри систематики і географії рослин Ягайлонського ун-ту. У 1918 р. він

засновує при Варшавському університеті город лікарських рослин. Тут зав'язав знайомство з діячами Польського краєзнавчого товариства – Александром Яновські (1866-1944), Казімежем Кульвецем (1871-1943), Януаром Колодзейчиком (1889-1949), проф. Ксаверієм Праусом (1874-1925), проф. Еугеніушем Керніком (1877-1921). З ними В. Шафер проводив дискусії над майбутньою державною організацією охорони природи та мережею резерватів у країні. Перші закони, видані у 1918 р., торкалися багатьох дерев-пам'ятників, 5 видів злакових рослин, 10 видів тварин, метеоритів, печер, різних малих скель і ератичних валунів. Проф. Шафер відіграв важливу роль у формулюванні цих законодавчих актів. У 1919 р. Шафер запропонував утворити "парк натури" у Біловежській пущі. Ця пропозиція була реалізована у 1921 р. У цьому ж році створено природні резервати: на Хелмовій Горі, тисів у Княж-Дворі, а третій – біля Ворохти (400 га лісу). Завдяки проф. Шаферу утворено Державну комісію охорони природи, у 1925 р. Державну раду охорони природи, а 9 січня 1928 р. Лігу охорони природи у Варшаві. В. Шафер після Першої світової війни ввів нову наукову галузь палеологію. Інтересувався біологією квітів. На цю тему, крім менших праць, видав два підручники: "Життя квітів" (1929 р.) та з співавтором "Рослини і тварини" (1969 р.).

Проф. В. Шафер був деканом філософського ф-ту, у 1936-1938 рр. ректором Ягайлонського ун-ту, а у 1941- 1945 рр., під час німецької окупації, також ректором підпільного ун-ту. Після Другої світової війни завдяки професору Шаферу в університеті утворено кафедри анатомії і цитології рослин та фармацевтичної ботаніки. Сучасники пам'ятають його публічну нищівну критику поглядів Е.Д. Лисенка та захист фітосоціології Браун-Бланкета.

Проф. Шафер у 1919-1960 рр. був редактором або співредактором 9-ти томів "Польської флори". З двома співпрацівниками опублікував "Малу польську флору" під назвою "Польські рослини" (I-е видання 1924 р., II-е перероблене – 1953 р.). З географії рослин видав підручник загальної географії рослин (3 видання у 1949-1964 рр.) та у двох томах "Рослинний покрив Польщі", а також кілька видань геоботанічної карти Польщі. Опубліковані у 1923-1928 рр. фітосоціологічні карти частини Татр належали до перших у світі карт цього роду. Професор займався також четвертинними і третинними флорами. Надрукував ряд дуже цінних публікацій, а разом з М. Костинюком підручник палеоботаніки (2 видання 1952 і 1962 рр.).

В. Шафер – це не тільки великий вчений, але й чудовий професор-педагог. Його захоплюючі лекції, впродовж кількох десятиліть слухали тисячі молодих людей. Багато з них зробили під його керівництвом дипломні та магістерські роботи, докторські і габілітаційні дисертації. Проф. Шафер у 1959 р. був науковим керівником двох перших докторських дисертацій з охорони природи, лісників: Тадеуша Щенсного і Стефана Мичковского. Ряд його учнів керує кафедрами, науковими інститутами не тільки у Польщі, але й далеко за її межами.

Останній публічний виступ проф. В. Шафера відбувся 7 квітня 1965 р. перед більш як 200 слухачами у присутності міністра лісівництва на тему: "10000 літ історії лісу в Татрах". Його діяльність відносилась до лісівництва, географії рослин і охорони природи.

Проф. Шафер є автором 698 публікацій, в тому числі 457, тобто 65 % з охорони природи. Він був співавтором руху охорони природи у світі, одним з ініціаторів утворення Міжнародної унії охорони природи, ініціатором утворення народних парків і природних резерватів, засновником (1953 р.) і першим директором Інституту ботаніки Польської академії наук, Інституту охорони природи ПАН (1952), творцем і редактором щорічника "Охрона природи". Частина публікацій торкалася лісівництва та лісових резерватів. Він був великим вченим, доктором гоноріс кауза трьох університетів.

Проф. В. Шафер помер 16 листопада 1970 р., на 84 році життя.

Література

1. Goetel W. Działalność międzynarodowa W. Szafera w ochronie przyrody. Chrońmy przyr. ojcz. 1971, № 2. – С. 24-32.
2. Leńkowa A. Profesor W. Szafer Anegdoty, fakty, wspomnienia. – K.: Wyd. Drukarnia "Secesja". Kraków. 1992. – С. 1- 23.
3. Szafer W. Wspomnienia przyrodnika. Kraków. 1973. – С. 189.
4. Zemanek A. Szafer W. Encyklopedia Biologiczna. – 2000, t. 10. – С. 246.

УДК 520.33

*Проф. зв. др. габ. Єжи Стажик –
Краківська сільськогосподарська академія*

ВКЛАД ЛЬВІВСЬКИХ ЕНТОМОЛОГІВ У РОЗВИТОК ОХОРОНИ ПРИРОДИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

Ентомологічні дослідження перед Першою світовою війною та в період між війнами у Львові проводились в трьох наукових центрах: природознавчому музеї ім. Дзедушицьких, кафедрі охорони лісу і лісної ентомології Львівського політехнічного інституту та зоологічному закладі Ун-ту Яна Казімежа. Завдяки старанням та ініціативі львівських ентомологів у 1920 р. організовано ентомологічну секцію в рамках Природознавчого товариства ім. М. Коперніка, а в 1923 р. Польський ентомологічний союз. Про велику наукову активність ентомологів у Східній Галичині свідчать понад 360 публікацій, серед яких домінують фауністичні праці, які є підставою до вальоризації цінних природничих об'єктів, які заслуговують на спеціальні форми охорони природи. Найбільш видатними львівськими ентомологами були: Маріян Ломніцькі, Ярослав Ломніцькі, Александр Козіковські, Ян Романішин, Ян Кінель, Адам Красуцькі, Ян Носкевіч і Роман Кунце.

Ключові слова: фауністика, таксономія, Coleoptera, Lepidoptera, Hymenoptera, Diptera.

Prof. dr hab. Jerzy R. Starzyk – Agricultural University of Krakow

CONTRIBUTION OF ENTOMOLOGISTS OF LVIV TO THE DEVELOPMENT OF NATURE CONSERVATION IN EASTERN GALICIA

Entomological research before World War I, and during the period between First and Second World Wars was conducted in Lviv in three scientific centres: Dzieduszycki Natural Museum, Department of Forest Protection and Entomology of Forest Technological University of Lviv, and Department of Zoology of Jan Kazimierz University. In 1920 the Entomological Section was created within Nicholas Copernicus Natural Society, converted into the Polish Entomological Association in 1923. A high activity of entomologists conducting investigations in eastern Galicia resulted in over 360 publications, mainly of faunistic character. They formed the basis for evaluation of natural areas which should be put